

# هنر آموزان و هنر جویان را باید در سود تولید و فروش سرمایه‌گذاری کرد

## گفت‌وگو با محسن پویان، استاد و محقق گیاهان دارویی

### اشاره

● آقای پویان! خوشحال می‌شویم که در ابتدای این مصاحبه، ضمن معرفی خود، به تجربه‌های علمی، آموزشی و تولیدی‌تان در حوزه گیاهان دارویی اشاره بفرمایید.

○ من در سال ۱۳۳۳ در شهر بیرجند متولد شده‌ام. دارای مدرک دیپلم تجربی از بیرجند، کارشناسی بیولوژی از «دانشگاه فردوسی» مشهد و کارشناسی ارشد از «دانشگاه شهید بهشتی» در رشته روش‌های تدریس علوم تجربی هستم.

کار گیاه‌شناسی را از سال ۱۳۵۳ که افتخار شاگردی مرحوم دکتر علی زرگری را در دانشگاه فردوسی داشتیم، شروع کردم و از همان سال تاکنون به‌صورت مستمر روی فلور گیاهی خراسان جنوبی

در شرایطی که پیش‌بینی می‌شود، پویان اقتصادی گیاهان دارویی در ۱۵ سال آینده به پنج تریلیون دلار می‌رسد، سهم ایران هم‌اکنون از این فرایند اقتصادی، فقط چهارصد درصد است.

آیا این یعنی در ایران ظرفیت تولید گیاهان دارویی وجود ندارد؟ علت چیست؟ هنرستان‌ها چه نقشی می‌توانند در اعتلای فرایند اقتصادی تولید گیاهان دارویی ایفا کنند؟

محسن پویان، استاد و متخصص گیاهان دارویی به سؤالات ما در این زمینه پاسخ می‌دهد. گفت‌وگوی ما را با ایشان در ادامه ببینید.

**من از سال ۱۳۵۳  
که افتخار شاگردی**

**مرحوم دکتر**

**علی زرگری را در**

**دانشگاه فردوسی**

**داشتم، تاکنون**

**به صورت مستمر**

**روی فلور گیاهی**

**خراسان جنوبی**

**و گیاهان دارویی**

**به ویژه گیاهان**

**دارویی خراسان**

**جنوبی کار کرده‌ام**

**پیش‌بینی می‌شود،**

**پویش اقتصادی**

**گیاهان دارویی**

**در جهان در ۱۵**

**سال آینده، به پنج**

**تریلیون دلار برسد**

در این دوران، عضو «کانون ملی مطالعات مربوط به زرشک و عناب»، عضو مرکز تحقیقات گیاهان دارویی «دانشگاه علوم پزشکی بیرجند، عضو «مرکز رشد پارک علم و فناوری» استان خراسان جنوبی و عضو «کمیته راهبردی گیاهان دارویی» استان بوده‌ام. در حال حاضر هم مسئول «مجمع تحقیقات گیاهان دارویی» جهاد دانشگاهی استان هستم.

● با توجه به سابقه طولانی که در آموزش و تولید گیاهان دارویی دارید، ارزیابی شما از ظرفیت گیاهان دارویی در ایران چیست؟

○ در برنامه‌های جهانی، پویش اقتصادی گیاهان دارویی در ۱۵ سال آینده به پنج تریلیون دلار می‌رسد. این در شرایطی است که سهم ایران هم‌اکنون از این فرایند اقتصادی چهارصدم درصد است. این بدان معنی نیست که در ایران ظرفیت تولید گیاهان دارویی وجود ندارد، بلکه درصد بالایی از گیاهان دارویی ایران به صورت فله‌ای و از راه‌های غیرقانونی به کشورهای پاکستان، ترکیه، امارات متحده عربی، کویت و ... انتقال می‌یابد و با برند کشورهای دیگر در بازارهای جهانی عرضه می‌شود. مثلاً عناب خراسان جنوبی، پس از انتقال به کشور پاکستان به صورت فراوری شده به تمام دنیا و حتی به ایران صادر می‌شود.

باید توجه داشته باشیم که امروز اقتصاد گیاهان دارویی و فرایند تولید، عرضه و فراوری آن، از

و گیاهان دارویی، به‌ویژه گیاهان دارویی خراسان جنوبی کار کرده‌ام.

تاکنون بیش از ۴۰ مورد کارهای تحقیقاتی منطقه‌ای و ملی انجام داده‌ام و چند ده مقاله تحقیقاتی و ۳۵ جلد کتاب در زمینه گیاهان دارویی و کاربرد آن‌ها، حاصل تلاش‌هایم در این زمینه است.

● از چه سالی وارد آموزش و پرورش شدید و تاکنون چه فعالیت‌های آموزشی در این حوزه داشته‌اید؟

○ من از سال ۱۳۵۸، به آموزش و پرورش آمدم و فعالیت‌های آموزشی‌ام را از آنجا شروع کردم. تمام دوران خدمتم را هم در مرکز تربیت معلم شهید باهنر بیرجند و مرکز آموزش عالی فرهنگیان گذرانده‌ام.

۲۵ سال در آموزش و پرورش بودم و بیشتر روی روش‌های تدریس علوم تجربی و زیست‌شناسی کار کرده‌ام. هم‌زمان با این‌ها، به مدت ۱۲ سال مدیر گروه کشاورزی دانشگاه آزاد بیرجند بودم و درس‌های گیاه‌شناسی، سیستماتیک گیاهی، اکولوژی و درس‌های وابسته به آن را در دانشگاه‌های بیرجند، پیام‌نور و دانشگاه آزاد اسلامی این شهر تدریس می‌کردم. همچنین در پردیس آموزشی مرکز آموزش کشاورزی، به مدت هفت سال برای هنرجویان فنی‌وحرفه‌ای در رشته گیاهان دارویی تدریس کرده‌ام.



بسته‌بندی، و مدت ماندگاری محصولات، مورد توجه قرار گیرد.

۵. هنرجویان هنرستان‌های هر منطقه، باید با گیاهان تطابق‌یافته در همان پهنه آشنا شوند و تولید و کشتکار آن‌ها را با توجه به استانداردهای مورد قبول دنیا بیاموزند. طبیعی است، هنرجوی استان گلستان باید با شرایط منطقه خود به فرایند تولید برسد که طبیعتاً با اقلیم شرق ایران، مانند استان یزد، خراسان جنوبی و سیستان و بلوچستان متفاوت خواهد بود.

مشکلی که در هنرستان‌ها و شاید در کل دوره‌های آموزشی مربوط به گیاهان دارویی مشاهده می‌شود، برنامه‌های درسی یکنواخت برای سراسر ایران است. مثلاً فقط کشوری مثل آمریکا، سالانه به واردات حدود سه تن اسانس گل محمدی نیاز دارد و این گیاه، گیاهی کم‌آب‌بر و مقاوم در برابر تنش‌های محیطی شرق کشور است. در حالی که شاید بایونۀ مورد نیاز برای صادرات باید در استان همدان تولید شود. بنابراین پهنه‌بندی ایران با توجه به بنیان‌های اصلی زیست‌بوم‌ها و شرایط اقلیمی هر منطقه برای آموزش هنرجویان هنرستان‌ها ضروری به نظر می‌رسد. مثلاً گیاه «زیره سبز» با هشت بار آبیاری به ثمر می‌رسد و در فصل زمستان کاشته و در اواخر بهار برداشت می‌شود. لذا با مشکل کم‌آبی

پرسودترین فعالیت‌های اقتصادی روز دنیا است. یک بشکه اسانس نعناع، حدود ۱۵۰ تا ۲۰۰ برابر یک بشکه نفت ارزش دارد.

● برای اعتلای فرایند پرورش گیاهان دارویی در ایران، چه پیشنهادهایی دارید؟ در این زمینه چه کارهایی می‌توان در هنرستان‌ها انجام داد؟

○ برای انجام این کار به‌ویژه در هنرستان‌ها و با توجه به آنچه کشورهای دیگر برای توسعه گیاهان دارویی انجام می‌دهند، می‌توان چند پیشنهاد به شرح زیر ارائه کرد:

۱. با توجه به تنوع اقلیمی که در ایران وجود دارد، گیاهان سازگار با اقلیم‌های متفاوت شناسایی شوند.  
۲. پهنه‌بندی در ایران، با توجه به مراکز آموزشی در نقاط گوناگون و اختصاص دادن هر منطقه به گیاهان مقاوم و تطابق‌یافته آن منطقه، ضروری است. پهنه‌بندی نکردن گیاهان دارویی موجب می‌شود، کسانی که در منطقه‌ای روی یک گیاه دارویی کار می‌کنند، بی‌کار شوند.

۳. هنرجویان هنرستان‌ها با فرایند فراوری گیاهان با توجه به بازارهای داخلی و خارجی آشنا شوند.

۴. رعایت مسائلی همچون میکروبی‌زدایی،

**هم‌اکنون سهم ایران از فرایند اقتصادی گیاهان دارویی در جهان، فقط چهارصدم درصد است، اما این بدان معنی نیست که در ایران ظرفیت تولید گیاهان دارویی وجود ندارد**

**یک بشکه اسانس نعناع، حدود ۱۵۰ تا ۲۰۰ برابر یک بشکه نفت ارزش دارد**



**هنرجویان**  
**هنرستان‌های**  
**هر منطقه، باید با**  
**گیاهان تطابق یافته**  
**در همان پهنه**  
**آشنا شوند و**  
**تولید و کشتکار**  
**آن‌ها را با توجه به**  
**استانداردهای مورد**  
**قبول دنیا بیاموزند**

**در هنرستان، هم**  
**می‌توانیم کاشت**  
**گیاهان دارویی**  
**را داشته باشیم**  
**و هم بسته‌بندی،**  
**میکروبزدایی و**  
**فراوری آن‌ها را**

گیاهان دارویی را داشته باشیم و هم بسته‌بندی، میکروبزدایی و فراوری آن‌ها را. من در اینجا به بچه‌های هنرستان یاد داده بودم که کرم ضد درد ماهیچه‌ای و استخوانی، با استفاده از عصاره‌های گیاهانی مانند بابونه، تولید کنند و بفروشند. در پردیس محمدیه، ما دستگاه تقطیر سنتی را خریدیم و بچه‌ها گل محمدی را به گلاب تبدیل می‌کردند. من معتقدم که هنرستان‌ها می‌توانند در این زمینه تولید داشته باشند، گیاهان دارویی را فراوری کنند و در سطح ملی مرکزی برای بازاریابی و فروش محصولات آن‌ها پیش‌بینی شود؛ البته به شرطی که خود هنرآموزان و هنرجویان در سود آن سهیم باشند. ما در اینجا مربی داریم. در یزد، سمنان و شاهرود هم مشکلی نیست و امکاناتش را هم دارند. در اصفهان، همدان و بیشتر نقاط ایران این ظرفیت هست که روی گیاهان دارویی کار کنند. الان تاجیکستان تشنه گیاهان دارویی ماست، ولی ما چون دیر جنبیده‌ایم، ترک‌ها جای ما را گرفته‌اند.

● جناب استاد از حضور شما در این گفت‌وگو تشکر می‌نمائیم.

منطقه شرق ایران کاملاً تطابق یافته است. گیاه «زنیان» هم مانند زیره سبز می‌تواند در شرق ایران از محصولات عمده و مورد توجه هنرجویان و مربیان هنرستان‌ها باشد و گیاهانی مانند «آویشن باغی» و «اسطوخودوس» بهتر است در پهنه‌هایی مانند استان گلستان و یا مازندران مورد توجه هنرجویان و هنرآموزان قرار گیرد.

● به نظر شما چه کاستی‌هایی در این زمینه داریم؟

۱. نداشتن برنامه تبلیغی جهانی از جمله ماهواره‌های تخصصی تا بتوانیم در سطح جهانی محصولات مربوطه را به دنیا معرفی کنیم؛
۲. نبود فرایند بوجاری و میکروبزدایی علمی برای گیاهان دارویی؛
۳. نبود فرایند بسته‌بندی قابل قبول برای عرضه به بازارهای جهانی؛
۴. نبود فرایند فراوری گیاهان دارویی و فروش فله‌ای گیاهان دارویی.

● هنرستان‌ها چه نقشی می‌توانند در کاشت، تولید، بسته‌بندی و فراوری گیاهان دارویی ایفا کنند؟

○ در هنرستان‌ها، هم می‌توانیم کاشت

